

O'QUVCHILARDA AXBOROT ISTEMOLI MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH.

Usanova Muborak

Choriyeva Muhtasar

Termiz davlat pedagogika instituti talabalari

usanovamuborak@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarda axborot iste'moli madaniyatini shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari ilmiy jihatdan tahlil etiladi. Raqamli axborot makonining kengayib borishi sharoitida ta'lim oluvchilarning informatsion oqimlarga nisbatan tanqidiy yondashuvi, axborotning ishonchliligi va dolzarbligini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning zaruriyati asoslab beriladi. Tadqiqotda axborot iste'moli madaniyatining tarkibiy qismlari — media savodxonlik, raqamli madaniyat, axborot xavfsizligi va kommunikativ kompetensiyalar — o'zaro bog'liqlikda yoritiladi.

Kalit so'zlar: axborot iste'moli madaniyati, media savodxonlik, raqamli madaniyat, axborot xavfsizligi, feyk axborot, tanqidiy fikrlash, informatsion kompetensiya, raqamli ta'lim, media ta'lim, axborot oqimi, o'quvchi shaxsini rivojlantirish, axborot manbalarini baholash, informatsion xulq-atvor, raqamli kommunikatsiya, pedagogik texnologiyalar.

Kirish qismi: jarayonlari, internet texnologiyalarining jadal rivojlanishi va raqamli kommunikatsiya vositalarining ommalashuvi zamonaviy jamiyatda axborotning ijtimoiy hayotga ta'sir doirasini keskin kengaytirdi. Bugungi kunda o'quvchi shaxsi turli axborot oqimlari, raqamli resurslar va media kontentlar bilan bevosita muloqotda bo'lmoqda. Mazkur holat ta'lim tizimi oldiga nafaqat zamonaviy bilim va ko'nikmalarni egallatish, balki o'quvchilarda axborotni ongli qabul qilish, uni tahlil qilish, baholash va mas'uliyat bilan iste'mol qilish madaniyatini shakllantirish kabi dolzarb vazifalarni qo'ymoqda. Chunki axborot iste'moli madaniyati nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning intellektual yetukligi, ijtimoiy faolligi va media makondagi xavfsizligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda axborot iste'moli madaniyati media savodxonlik, raqamli madaniyat, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlash va kommunikativ kompetensiyalar kabi ko'plab tarkibiy elementlar bilan bog'liq kompleks tushuncha sifatida qaraladi. Ayniqsa, yoshlar orasida feyk axborot,

manipulyativ kontent, axborot tahdidlari va internetga qaramlik kabi xavf omillarining kuchayishi pedagogik jarayonda yangi yondashuvlar, zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanishni talab etmoqda

Asosiy qism: Axborot iste'moli madaniyatining nazariy-metodologik asoslari axborot iste'moli madaniyati zamonaviy pedagogika va kommunikatsiya nazariyalarida shaxsning axborot bilan ongli, maqsadli va mas'uliyatli munosabatini belgilovchi kompleks tushuncha sifatida talqin etiladi. Ushbu madaniyatning shakllanishi shaxsning axborot muhitidagi faoliyatining barcha bosqichlarini: axborotni izlash, qabul qilish, tahlil qilish, saralash, baholash, qayta ishlash va amalda qo'llash jarayonlarini o'z ichiga oladi.

Informatsion jamiyat sharoitida insonning axborot bilan ishlash qobiliyati uning kompetentligini belgilovchi asosiy mezonlardan biri sifatida qaraladi. Shuning uchun o'quvchilarni raqamli va media savodxonlikning nazariy asoslari — kognitiv yondashuv, konstruktivistik ta'lim modeli, informatsion xavfsizlik paradigmasi hamda kommunikativ kompetensiya nazariyalari — asosida tayyorlash dolzarb ilmiy vazifalardan hisoblanadi.

Axborot iste'moli madaniyatining tarkibiy qismlari O'quvchilarning axborot iste'moli madaniyati ko'p qirrali kategoriyadir. Uning asosiy tarkibiy elementlari quyidagilardan iborat:

Media savodxonlik

Media savodxonlik o'quvchilarning media manbalarini tushunish, ularning maqsadini anglash, manipulyativ va noto'g'ri axborotlarni farqlash, shuningdek, media mahsulotlarni tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Raqamli madaniyat

Raqamli madaniyatga internet texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish, raqamli etikaga rioya qilish, onlayn muloqotning ijtimoiy me'yorlarini bilish va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish kiradi.

Axborot xavfsizligi

Axborot xavfsizligi o'quvchilarning kiberxavflardan xabardor bo'lishi, zararli kontentni aniqlash, feyk xabarlarini tanish va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga doir ko'nikmalarini shakllantiradi.

Tanqidiy fikrlash

Axborot iste'moli madaniyatining asosiy komponentlaridan biri tanqidiy fikrlash bo'lib, u o'quvchilarga har qanday axborotga shubha bilan yondashish, dalillarni baholash, mantiqiy xulosa chiqarish imkonini beradi.

Axborot iste'moli madaniyatini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar

O'quvchilarda axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy didaktik

yondashuvlar, interfaol metodlar va kompetensiyaviy ta'lim modeli muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan:

Konstruktiv yondashuv o'quvchini axborotni mustaqil izlovchi va qayta yaratuvchi subyekt sifatida qaraydi.

Muammoli ta'lim o'quvchilarda axborotga nisbatan izlanishchanlik va mustaqil tahlil ko'nikmalarini kuchaytiradi.

Media ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning media matnlarni o'qish, tahlil qilish va baholash qobiliyatini oshiradi.

Xulosa

Loyiha asosida o'qitish axborotni tanlash, tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish jarayonlarini yanada faol qiladi.

Zamonaviy informatsion jamiyat sharoitida o'quvchilarda axborot iste'moli madaniyatini shakllantirish ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biridir. Digital texnologiyalar va media resurslar kun sayin kengayib borayotgan hozirgi davrda yosh avlodning raqamli makonda ongli, tanqidiy va mas'uliyatli faoliyat yurita olishi ularning intellektual va ma'naviy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, axborot iste'moli madaniyati shaxsning media savodxonligi, raqamli madaniyati, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlashi va kommunikativ kompetensiyalari bilan uzviy bog'liq bo'lgan kompleks pedagogik jarayondir.

Mazkur tadqiqot davomida o'quvchilarda axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, tarkibiy elementlari, pedagogik yondashuvlari hamda amaliy mexanizmlari ilmiy asosda yoritildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tohirova, G. (2020). Media ta'lim va media savodxonlikning pedagogik asoslari. Toshkent: O'zMU nashriyoti.
2. Saidov, S. (2021). Axborot xavfsizligi: nazariy va amaliy asoslar. Toshkent: Innovatsiya Ziyo.
3. Mamatqulova, N. (2023). "O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning raqamli vositalari". TDPU ilmiy jurnali.
4. Sattorova, D. (2022). "Media savodxonlik kompetensiyalarini shakllantirishning didaktik shartlari". O'zbekiston pedagogika jurnali.
5. Usmonova, D. (2021). Raqamli madaniyat va axborot iste'moli bo'yicha metodik tavsiyalar. Toshkent: TDPU.
6. Yo'ldoshev, J., va Usmonboeva, M. (2020). Pedagogik texnologiyalar: zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Innovatsiya nashriyoti.

7. Xolmatova, K. (2022). “O‘quvchilarda internet etiketi madaniyatini shakllantirish muammolari”. Ma’rifat va innovatsiya jurnali.
8. Qodirova, M. (2021). Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning innovatsion metodlari. Toshkent: Fan nashriyoti.
9. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. (2022). Raqamli madaniyat va kiberxavfsizlik bo‘yicha o‘quv qo‘llanma. Toshkent.
10. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2021). O‘quvchilarda media savodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha uslubiy tavsiyalar. Toshkent.